

Göteborgs universitet

Högskolan för scen och musik

Från skepsis till succé

En diskussion kring processer i körinstudering

Sofia Lindberg

Examensarbete inom konstnärligt magisterprogram i musik, inriktning kördirigering.

Vårterminen 2016

Examensarbete inom konstnärligt magisterprogram i musik, inriktning kördirigering 15 högskolepoäng.

Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet

Vårterminen 2016

Författare: Sofia Lindberg

Arbetets titel: Från skepsis till succé. En diskussion kring processer i körinstudering.

Handledare: Christina Ekström, Ulrika Davidsson

Examinator: Dan Olsson

Nyckelord: Kör, körledare, inläring. Choir, choir leader, learning.

ABSTRACT

I want to examine how choir singers describe the experience of the process of the rehearsal of a choir work which has been chosen to be a challenge vocally as well as musically. The questions I want to work with are: What happens in an emotional level with the choir singer during the work? What happens in the choir in a social level? How important is the choir leader as an inspirer? How can you change a choir singer's negativism regarding to a difficult piece of music? I asked eight members of the choir to answer some questions in a notebook after every rehearsal. The focus group is a mixed church choir with twenty members. We have worked with the motet "*Jesu meine Freude*" written by Johann Sebastian Bach. The result was a concert that I analyzed by reading journals that was written by the choir members during the project. This thesis showed that a challenging piece of music developed the members confidence, the group construction became stronger and the choir leader had a great impact of the result of the project.

Innehållsförteckning

ABSTRACT	1
Förord.....	3
1. Bakgrund.....	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Frågeställningar	4
1.3 Två centrala begrepp.....	5
1.4 Tidigare forskning.....	5
1.4.1 Medicinska resultat	5
1.4.2 Den sociala betydelsen.....	6
1.4.3 Körledarens betydelse.....	7
1.5 Metod och material.....	9
2. Beskrivning av process/ resultatredovisning.....	10
2.1 Attityd hos kören.....	10
2.2 I början av processen.....	11
2.3 I mitten av arbetet.....	13
2.4 Lördagsövningar	14
2.5 Körledarens roll	15
2.6 Nära konsert.....	16
2.7 Ledarstil	16
2.8 Frånvaro.....	17
2.9 Stämövningsfiler	17
2.10 Konserten	18
3. Diskussion	20
4. Slutsatser	23
4. Referenser	25

Förord

Ett stort tack till min undersökningsgrupp, Byarums kyrkokör!

Tack också till mina handledare Christina Ekström, och Ulrika Davidsson!

(Alla körsångare och musiker som deltog i konserten och som finns på filmen i uppsatsen har gett sitt medgivande till att publiceras på GUPEA.)

1. Bakgrund

Jag utbildade mig till kantor vid Oskarshamns folkhögskola 1983, därefter till ämneslärare i musik och engelska vid Kungliga musikaliska akademien i Stockholm 1991. Jag har senare kompletterat min utbildning med en körpedagogisk examen omfattande 60 högskolepoäng vid musikhögskolan i Örebro 2011. Jag har lett olika typer av körer inom kyrkan, allt från barn i fyraårsåldern upp till seniorkörer. Jag tycker det är väldigt spännande att ge körer utmaningar och följa processen genom arbetet fram till konserten. Det är väldigt spännande att se hur jag genom min stil på ledarskap kan inspirera körmedlemmar och få dem till att sträcka sig lite ut över sin upplevda förmåga.

Min erfarenhet av körledning är den att för barn och ungdomar krävs det snabbare delmål i processen än vad det gör för vuxna. Seniorkörer vill ofta inte ha alltför stora utmaningar, utan vill helst bara njuta av att sjunga tillsammans.

Jag har många gånger blivit bemött med skepsis inför repertoarförslag jag har framfört. Man har ifrågasatt om kören ska klara av verket, eller tyckt att det har varit en genre som man inte känner sig bekväm med. Trots denna skepsis har körsångare ofta ändrat sin uppfattning under arbetets gång och blivit förvånade över sin egen förmåga. Man har också ibland ändrat uppfattning om musiken. Jag vill fördjupa mig i detta och se vad som händer i processen ur ett personligt perspektiv hos enskilda körmedlemmar och även vad som händer i gruppen, det vill säga ur det sociala perspektivet. Jag vill också undersöka hur jag, som körledare och pedagog, kan föra arbetet framåt och vilken betydelse körledarens inställning har på arbetet och inställningen hos den enskilda sångaren.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka vad som kännetecknar upplevelsen på individplan och vad som utmärker erfarenheten sett till relationen individ- grupp vid instuderande av ett körverk som är utmanande sångtekniskt såväl som musikaliskt. Jag vill också undersöka körledarens betydelse för inläringen.

1.2 Frågeställningar

De frågeställningar jag har valt är följande:

Vad händer på ett emotionellt plan hos den enskilde sångaren under arbetets gång? Vad händer i kören på ett socialt plan? Hur påverkas sångglädjen hos den enskilde sångaren och kollektivt i kören? Hur känner körsångaren inför ett nytt stycke? Vilken betydelse har min

inställning som körledare på arbetets progression? Hur viktig är körledaren som inspiratör?
Hur vänder man en körsångares skepsis utifrån körledarens perspektiv inför ett stycke?

1.3 Två centrala begrepp

Jag har valt att utgå från två teoretiska begrepp som knyter an till min undersökning på så vis att de beskriver upplevelsen av arbetet. De är också beroende av varandra, eftersom vi har olika känslomässiga upplevelser beroende på erfarenheter.

Emotion är ett samlingsbegrepp som kan inkludera känsla av glädje, acceptans, förvåning, rädsla, sorg, avsmak, förväntan och ilska¹. Dessa känslor kan ge sig uttryck i mimik samt ha ett samband till fysiskt välbefinnandet som i sin tur har ett samband till det psykiska välbefinnandet.

Vi bär alla med oss olika erfarenheter. Erfarenheter kan definieras på olika sätt och ett sätt är att se det ur ett filosofiskt perspektiv. Erfarenhet kan i tal innebära en ”regelmässig verksamhet eller sinnesiakttagelse byggande på kunskap eller färdighet.” Erfarenhet står här såväl för den process varigenom denna kunskap eller färdighet förvärvas som resultatet av denna process. Filosofiskt ställer sig personen här oftast vid erfarenhet i motsättning till teoretisk eller språkligt fixerad kunskap och menar med erfarenhet då snarare ”en upprepad tillämpning byggande färdighet” eller ”en uppövad omdömesförmåga”.²

1.4 Tidigare forskning

I detta kapitel kommer jag att redovisa vad som finns noterat i tidigare forskning kring mitt ämne om inläring av ny repertoar i förhållande till den egna upplevelsen och gruppens utveckling.

1.4.1 Medicinska resultat

Töres Theorell är professor emeritus i psykosocial miljömedicin, särskilt arbetsmedicin, vid Karolinska Institutet. Vid sidan av sin långa gärning som stressforskare har Theorell haft musiken som livsinnehåll, såväl i forskningsprojekt som privat. Detta står på baksidan av hans bok ”Noter om musik och hälsa”³. Han har beskrivit sångens betydelse och påverkan på människan. Han har exempelvis skrivit om den fysiska påverkan såsom blodtryck, puls och

¹ *Nationalencyklopedin*. Höganäs: Bokförlaget Bra böcker, 1991.

² *Nationalencyklopedin*. Höganäs: Bokförlaget Bra böcker, 1991.

³ Töres Theorell, *Noter om musik och hälsa*. Karolinska Institutet UNIVERSITY PRESS, Stockholm, 2009, 75-78.

blodvärden. När man sjunger övar man upp sin andning och bukmuskulatur vilket medför att förmågan att snabbt höja pulsen vid en inandning kan syresätta blodet effektivare än andra. Om samma person också snabbt kan sänka sin puls, bidrar det till att hjärtat får vila sig mellan andningarna. Han har också undersökt den upplevda hälsan hos körsångare och dessa undersökningar visar också på ett samband mellan körsång och upplevd hälsa, till exempel att halten av hormonet oxytocin ökar i blodet när man sjunger, vilket är intressant eftersom oxytocinet både har lugnande och smärtdämpande effekt.

1.4.2 Den sociala betydelsen

I boken ”Körsång påverkar, Forskare berättar”⁴ har Gunnel Fagius och Lena Ekman Frisk samlat erfarenheter från ett antal forskare inom musik och körsång och där har jag hämtat information om ämnen som är intressanta för min undersökning.

Anne Haugland Balsnes är filosofie doktor och lektor vid Ansgar College i Kristiansand, Norge. Hon disputerade 2009 med en undersökning om amatörkör: ”Å lære i kor : Belcanto som praksisfellesskap”⁵ Den behandlar aspekter som: Vilket slags institution är en kör? Vad försiggår i en kör? Vad kan körsång betyda för människor? Hon försöker också finna samband mellan körsång och människors hälsa och livskvalitet. Hennes slutsats av den undersökningen är att flera olika aspekter påverkar slutresultatet.

Den sociala sammanhållningen, vilken stärks av att göra något tillsammans regelbundet är en väsentlig del av slutresultatet. Körsången är en gemensam aktivitet som man kan delta i oberoende av politiska åsikter, ålder eller utbildning och så vidare. Hon har kommit fram till att körsång kan stärka människor till att få ett bättre självförtroende, som även appliceras på andra delar av livet utanför körsången.

Hon menar att den musikaliska aspekten givetvis också är mycket viktig, så att ”valet av repertoar tillgodoser körmedlemmars smak och även ger dem rätt utmaning. Det är viktigt att lyssna in människors önsningar och behov.”⁶

Samspelet mellan dessa aspekter är viktiga för den personliga utvecklingen hos varje enskild körsångare och kan bidra till ett ökat självförtroende och en positiv utveckling för kören.

Generellt sett kan vi säga att sång ger upplevelse av ökat fysiskt välbefinnande.

På det psykologiska/ emotionella planet kan sång ge känslomässig förlösning

⁴Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011.

⁵Anne Haugland Balsnes, *Å lære i kor: Belcanto som praksisfellesskap*. Norges musikhøgskola, Oslo, 2009.

⁶Anne Haugland Balsnes, *Å lære i kor: Belcanto som praksisfellesskap*. Norges musikhøgskola, Oslo, 2009. 194.

och reducerad stressnivå, glädje, positivt humör, upprymdhet och höjd energinivå- generellt sett en upplevelse av ökat personligt och känslomässigt välbefinnande.⁷

Fagius framhåller också att körsång har betydelse för inläring och koncentration.

På det kognitiva området, d.v.s. det som har med förnuft, uppfattning och tankeverksamhet att göra, kan körsång stimulera uppmärksamhet, koncentration, minne och inlärningsförmåga och den kan ge upplevelser av självförtroende som leder till ökad självtillit.⁸

Detta är väldigt viktigt och intressant för min studie, eftersom det är oerhört viktigt att tro på sin förmåga och att våga lita på den, när man ska lära sig något som är en musikalisk utmaning.

Författaren diskuterar även den sociala aspekten.

På det sociala området kan körsången ge en upplevelse av kollektiv samhörighet genom att den är en koordinerad aktivitet som följer samma puls. Möjligheten till personlig kontakt med andra utvecklar vänskap och nätverk. Genom framträdanden kan körsångarna uppleva att de bidrar till större gemenskap. Detta för oss över till det sista området där körsången kan bidra till ökad livskvalitet: Att vara involverad i en regelbunden och värdefull aktivitet skapar mening och sammanhang i livet.⁹

1.4.3 Körledarens betydelse

Dorota Lindström kommer ursprungligen från Polen där hon avlade magisterexamen inom området musikundervisning vid historisk-filosofiska fakulteten vid universitetet i Lodz. År 1997 kom hon till Sverige och blev antagen till forskarutbildning vid Luleå Tekniska universitet, Institutionen för Musik och Medier vid Musikhögskolan i Piteå. Doktorandstudierna resulterade 2006 i licentiatuppsatsen ”Sjung, sjung för livet: en studie av körsång som pedagogisk verksamhet och deltagarnas upplevelse av hälsa och livskvalitet.”¹⁰ Där beskriver hon relationen mellan körsång och livskvalitet utifrån körsångarens perspektiv,

⁷Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 34.

⁸Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 34.

⁹Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 34.

¹⁰Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 61.

med en särskild inriktning mot friskvårds- och hälsokörer. Hon gjorde både enkät- och intervjustudier av arton olika körer med elva olika körledare (fem män och sex kvinnor). Förutom resultaten om de upplevda hälsosamma effekterna kom hon också fram till att betydelsen av professionaliteten från körledaren är oerhört viktig. Det är betydelsefullt att kunna skapa trygghet genom repertoarval och arbetsmetoder för nya såväl som erfarna körmedlemmar.¹¹

Det krävs en stor kunskap i pedagogik för att bemästra utmaningen att involvera nya körsångare utan att vana körsångare blir uttråkade. Som i så många andra sammanhang är det viktigt med förberedelse. Man måste ha struktur och tydliga mål, det märks väldigt tydligt på kören om jag som körledare någon gång inte är så väl förberedd som jag borde vara. Det tar mycket längre tid att lära ut nya sånger och det blir lätt en orolig stämning.

¹¹Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 66-67.

1.5 Metod och material

Jag har valt att arbeta med en blandad kör och studera in Johan Sebastian Bachs ”Jesu meine Freude”, skriven år 1723. Fokusgruppen jag valt är Byarums kyrkokör som är en kyrkokör bestående av sju sopraner, fem altar, två tenorer och sex basar. Av dessa var det två basar, en sopran och två altar som valde att inte delta i detta projekt beroende på tidsbrist och bristande självförtroende. Jag rekryterade en sopran, en tenor och två altar från andra körer som jag vet är goda sångare och notläsare som förstärkning. Åldern på medlemmarna sträcker sig mellan cirka 30-70 år, de flesta är i 60-årsåldern. En del kan läsa noter, en del kan inte alls läsa noter, men alla har ett gott gehör och de flesta har sjungit i kör ganska länge. Vi övar varje vecka i två timmar. Vi sjunger blandad repertoar, oftast fyrstämmigt. Svårigheten på repertoaren varierar från enkla arrangemang med pianoackompanjemang till något mer utmanande verk. Vi har aldrig sjungit fler stämmor än fyra, eller komplicerad polyfon musik. Körmedlemmarna hade också tillgång till stämövningsfiler på nätet.

Jag kommer att be körmedlemmarna föra dagbok och besvara frågor som jag ger dem. Svaren kommer att analyseras och diskuteras. Arbetet kommer att mynna ut i en konsert den 14 november 2015 som kommer att dokumenteras genom videoinspelning. I dagboken bad jag körmedlemmarna skriva reflektioner och svar kring frågorna som återfinns längre ner i detta avsnitt. Dessa dagboksanteckningar låg sedan till grund för uppsatsens resultat och analys.

Jag kommer att reflektera över det sångliga resultatet i videoinspelningen samt analysera andra faktorer som påverkar hela processen, såsom ledarens betydelse, frågor om marknadsföring samt körmedlemmarnas dagboksanteckningar.

Åtta körsångare fördelat på de olika stämmorna i kören, och jag själv, kommer anonymt att få svara på följande frågor varje gång vi repeterat ”Jesu meine Freude”:

1. Hur mårde du innan du kom till kören? Varför?
2. Hur upplevde du atmosfären i kören när du kom och efter körövningen?
3. Hur mårde du efter körövningen? Varför?
4. Hur känner du inför detta musikstycke?
5. Egna tankar och funderingar.

2. Beskrivning av process/ resultatredovisning

Jag introducerade detta projekt för kören den 19 februari 2015 där målet med projektet var att vi skulle framföra en konsert den 14 november, 2015. Jag frågade om de ville vara med om denna utmaning tillsammans med mig. Motetten "Jesu meine Freude" består av elva olika delar, koraler som är homofona blandat med polyfona stycken, bland annat en fuga. En fuga är uppbyggd så att ett tema presenteras i en stämma och som sedan återkommer i alla stämmor i en kanonisk form, den andra insatsen i dominantens läge, den tredje i grundtonens läge och så vidare.¹² Det var ett mycket krävande stycke för alla stämmor där det var mycket koloratur och väldigt högt register för sopranerna och tenorerna. Sopranstämman var delad på två och i min kör var inte sopranerna så vana vid att "ligga under" en annan stämma. Det hände olika saker i varje stämma hela tiden och det krävdes full koncentration hela tiden. Vi har också igenom åren arbetat med några större verk, bland annat "Svenska Mässan" av J.H. Roman och "Requiem" av J. Rutter, vilket bidrog till en positiv utveckling av röster, notläsning och gehör. Ändå anser jag att Motetten "Jesu meine Freude" av J.S. Bach var en ganska djärv utmaning och jag var inte helt säker på att kören skulle klara av det.

2.1 Attityd hos kören

Fyra körmedlemmar var tveksamma till projektet när jag presenterade vad vi skulle arbeta med under 2015 och valde därmed att inte delta. Anledningen till att de inte ville delta var att det var tidsbrist, att projektet kändes svårt, det var en för stor utmaning, hälsoskäl, för stor arbetsbörda på jobbet samt att det fanns svårigheter att delta under själva konserten.

Som i många sammanhang är det olika hos olika individer var de vill lägga ribban för utveckling och utmaning. Somliga tyckte att tyskan var ett stort hinder. Jag har några människor i kören som har studerat tyska och tog hjälp från dem att öva uttal. Jag har även en kurskamrat som är från Tyskland som jag kunde fråga om specifika uttal.

Som körledare är det viktigt att inte låta sig nedslås av negativa kommentarer. Första övningen presenterade jag fugan för dem eftersom jag ansåg att den skulle bli den största utmaningen för kören. Efter den övningen var jag oerhört trött men ganska nöjd. Resultatet blev ungefär som jag väntat mig gällande stämningen i kören. Under körövningarna kunde en del kommentarer fällas som jag upplevde påfrestande men som körmedlemmarna behövde få

¹² Johan Sebastian Bach. *Motetten Jesu meine Freude*, Wolfenbüttel. Tyskland: Karl, Heinrich Möselers Verlag, 1949, 1968.

uttrycka. Exempel på muntliga kommentarer under övningarna kunde vara: ” Det låter som en skock marskatter!” Flera sopraner uttryckte: ” Usch vad högt det är!” Och någon i mansstämmorna fällde kommentaren: ” Ska det kunna bli musik av detta?!”.

2.2 I början av processen

Under våren sjöng vi ganska mycket annat samtidigt och övningarna bestod väldigt lite kring arbetet av motetten. Under hösten däremot intensifierades arbetet mer och mer kring motetten och vi hade 4 hela lördagar då vi bara stäm övade motetten. Dessutom lade jag till en extra timma före varje ordinarie körövning för de som ville komma och intensiv öva sin stämma.

Musikaliskt kom vi något längre än jag hade räknat med. Alla lärde sig temat i fugan och hittade också sina första insatser. Vi sjöng också den första koralen och det hjälpte upp självförtroendet något, eftersom kören klarar att sjunga ett sådant stycke à vista. Det blev några fler nedslag under våren med motetten och för min egen del krävdes det mycket av stålsättning och kraft för att behålla energi och förmedla den till kören beroende på lite dålig närvaro. Min erfarenhet är att närvaron alltid sjunker på körövningarna efter påsk, beroende på att många har så många andra aktiviteter på våren och kören prioriteras inte alltid högst då.

Bild 1. Bach J.S, Jesu, meine Freude, takt 225-232

Denna del av fugan vållade ganska stora bekymmer, eftersom det är ganska täta insatser och den delen kan upplevas som väldigt rörig i början av repetitionsarbetet. Det är också ganska svårt att hitta tillbaka till sin stämman om man missar sin insats. Här blir det väldigt tydligt att alla måste kunna sin stämman, så att man kan lita på varandra och känna sig mer trygg i sitt musicerande.

Jag kände en ökad stress över att inte hinna klart i tid. Det märks även ganska tydligt om några sångare som är lite säkrare än de andra inte är närvarande, det krävs mer av mig som körledare att uppmuntra och tålmodigt repetera takt för takt. Atmosfären i kören i slutet på terminen var lite blandad, frustration, blandat med uppgivenhet och glädje. Detta berodde till stor del på den dåliga närvaron, det var svårt att få någon kontinuitet i arbetet, det kändes som att man inte kom någonstans eftersom det var olika människor i kören varje övning och vi kom inte vidare. Detta kan säkert påverka upplevelsen av arbetet eftersom det blir splittrat av att hela tiden börja om från början och sjunga ihop med nya människor.

Men det blandades med lite glimtar av hopp enstaka övningar då det kunde tända till i musiken och något växande självförtroende.

I nedanstående del av motetten fick basarna en riktig utmaning, då de inte alls är vana vid att sjunga snabba sextondelar. Det visade sig också vara en utmaning att sjunga i tolv åttondels takt, vilket många tyckte var svårt att orientera sig i och känna pulsen.

Bild 2. Bach J.S, Jesu, meine Freude, takt 289-299

2.3 I mitten av arbetet

Hösten inleddes med en övning som var välbesökt där i stort sett hela kören var på plats och atmosfären upplevdes vara väldigt god. Många körsångare uttrycker i sina dagböcker i detta stadium att de var väldigt fokuserad på sin egen stämma och hade svår att känna någon helhet men att de ändå kände sig förhoppningsfulla inför att de skulle klara av det.

Vi fick arbeta mycket med det tyska språket. Många i kören hade aldrig studerat tyska eller sjungit på det språket tidigare. Det fanns flera ljud som vi inte har i svenskan exempelvis i orden: itzt, gleich, krascht och blitzt. Just detta avsnitt väckte många skratt under arbetet, eftersom det blev lite komiskt att försöka få fram dramatiken utan att spotta på noterna.

Ob es itzt gleich kracht und blitzt,
 Ob es itzt gleich kracht, gleichkracht und blitzt,
 Ob es itzt gleich kracht und blitzt, kracht und blitzt,
 Ob es itzt gleich kracht und blitzt, kracht und blitzt,
 Ob es itzt gleich kracht und blitzt,

Bild 3, Bach J.S, Jesu, meine Freude, takt 116-117

Det fanns ändå en tro och en förhoppning i kören att vi tillsammans skulle klara av uppgiften. Många körsångare har varit med om utmaningar förut och de vet att det är slitigt ibland innan de får ett resultat som de är nöjda med. Töres Theorell har skrivit om detta:

För oss som upplevt finsnickeriet i körer med höga musikaliska ambitioner kan repetitionerna ibland bli träliga och den tekniskt svåra musiken kan göra oss tvivlande på den egna förmågan. Men när man har repeterat färdigt och hela sammanhanget blir klart på konserten uppstår starka ”tillsammans -effekter” som är tydligt kopplade med den estetiska upplevelsen. Jag har till exempel under körkonserter haft mycket starka upplevelser av att stå bredvid någon som sjunger en annan stämma. På den andra sidan har det stått någon som sjungit samma stämma som jag själv. Om ackorden och rytmen stämmer perfekt och det hela uppgår i en större enhet glömmar man sig själv helt och känner sig som en del i en stor orgel.¹³

Många skrev att de var väldigt trötta när de kom till körövningen och att de kände sig trötta, men på ett annat sätt, efter körövningen. De beskriver att de har blivit upplyfta på samma gång som de känt att de måste anstränga sig väldigt mycket. Detta då de skulle lägga större fokus än vanligt på att sjunga rätt toner (notläsning), uttala tyskan rätt och sjunga höga toner som kan slita väldigt på rösten om personen inte använder rösten på rätt sätt.

2.4 Lördagsövningar

Den femte september hade vi den första heldagen med bara stämövning. Varje stämma fick en timme på sig att öva tillsammans med mig. Det blev sammanlagt fyra sådana lördagar och

¹³ Töres Theorell, *Noter om musik och hälsa*. Karolinska Institutet UNIVERSITY PRESS, Stockholm, 2009. 95-96.

utan dessa tror inte jag projektet hade blivit så framgångsrikt som det blev. Någon hade möjlighet att delta alla lördagar men de flesta deltog två eller tre gånger. Alla uttryckte sin tacksamhet över dessa lördagar. För varje körmedlem betydde det att de endast behövde avsätta en timma varje lördagstillfälle vilket innebar att större delen av lördagen var fri till andra aktiviteter. Samtliga tyckte att det hade varit väldigt givande, de blev mycket säkrare på sin stämman och fick ökat självförtroende.

Dock fanns det vissa tvivel kring projektet även om lördagarna var till fördel för många sångare.

Idag tyckte jag till en början att det gick riktigt bra. Det var inga större problem så länge vi fick öva varje stämman för sig. Bara ett par småställen som kändes lite knepiga. Men när hela kören skulle sjunga SAMTIDIGT! Då blev det problem. Jag hittade inte var jag skulle börja, eller så kom jag av mig, eller tappade bort mig någonstans mitt i, helt hopplöst. Det lät inte vackert heller. Men så plötsligt kom det en liten slinga som faktiskt lät ok. Det kanske kan bli något till slut. Frågan är bara om vi hinner innan det ska framföras. Det återstår att se. Bach din rackare, varför ska du krångla till det så? Men pianot låter i varje fall vackert när melodislingorna sätts ihop.

Skrev en körmedlem den 24 september och jag höll mina tvivel och min frustration inom mig.

2.5 Körledarens roll

Flera körmedlemmar har skrivit i sina dagböcker att de måste lita på mig för de har många gånger tvivlat på sin förmåga att detta ska kunna hinnas med i tid till konserten. Det vilade ett stort ansvar på min ledarförmåga och pedagogik. I mitten på oktober börjar det bli lite andra tongångar i dagböckerna. De skrev om pendling mellan hopp och förtvivlan. Vissa partier gick fantastiskt bra och de kunde börja ana att det skulle bli musik. Medan andra delar fortfarande kändes helt hopplösa och de undrade fortfarande om detta skulle hinna bli klart i tid. Atmosfären var också mycket tätare och koncentrationsnivån var högre. Viljan att göra sitt allra bästa tillsammans var också hög. Jag försökte också lätta upp stämningen med någon rolig kommentar och mycket uppmuntran. Någon skrev: ”tur att Sofia är så positiv”. Alla har skrivit att de var väldigt trötta efter körövningen. Det tar på en att hålla upp koncentrationen så länge. Jag däremot kände mig mycket mer energirik efter en körövning, jämfört med början av repetitionsarbetet. Jag kände mig mer och mer upplyft efter varje körövning och eftersom jag älskar musiken blev jag inte alls lika trött som i början då det krävdes ett större

engagemang från min sida gällande motivation och uppmuntran. Samtidigt hade jag stora tvivel på om detta skulle kunna genomföras i sin helhet. Någon skrev: ”Jag beundrar Sofias lugn.”.

2.6 Nära konsert

I oktober hade vi börjat komma till det stadiet att alla kände sig säkra på sin stämman, vi behövde inte den där grannen som vi alltid kunde lita på. Det lite tråkiga slitet med att öva varje stämman för sig hade börjat ge stora resultat. Ett verk som denna motett krävde att alla körsångare kunde sin stämman och vågade sjunga ut med stort självförtroende så att personen kunde lyssna in alla de andra stämmorna och tillsammans göra musik.

Töres Theorell kommenterar detta stadium i arbetet:

”I allt musicerande tillkommer också ett inslag av koncentration som gör att man glömmer allt annat än musiken - man kommer ifrån vardagslivets bekymmer därför att man måste koncentrera sig på att göra musik tillsammans.”¹⁴

Så kom vi fram till genrepet tillsammans med instrument, tre fioler, en viola, en cello och orgel. Palmqvist tror att originalversionen framfördes på detta sätt alltså helt rätt ur ett historiskt perspektiv, (enligt professor Gunno Palmqvist). Jag har arbetat med kören så att de ska bli självständiga och kunna stycket så pass väl att de inte behövde instrumenten till sin hjälp för att kunna framföra stycket. Dock gick det inte att komma ifrån att de kände sig mycket hjälpta av instrumenten. De sjöng med ett helt annat självförtroende och i och med det blev det en vackrare och friare klang. När vi i samspelet mellan varandra hittade harmoni både i musiken och hos varandra öppnade det upp en atmosfär som var varm, kärleksfull och lustfylld.

2.7 Ledarstil

Jag har en ledarstil som jag hoppas är tillåtande, positiv med mycket humor men ändå tydlig med vad jag ställer för krav. Dessa egenskaper tror jag kan ha inverkat mycket till det musikaliska slutresultatet.

Nu var känslan i kören helt säkert den att de visste att konserten skulle bli väldigt bra! Vi hade ett genrep med alla musiker lördagen före konsert. På torsdagen träffades endast kören igen för att öva valda ställen i motetten som vi under genrepet upptäckte inte fungerade så bra. Jag lät dem sjunga helt à cappella i stort sett hela övningen i en ring kring flygeln. Jag utmanade

¹⁴ Töres Theorell, *Noter om musik och hälsa*. Karolinska Institutet UNIVERSITY PRESS, Stockholm, 2009. 90.

dem att lyssna på varandra mer och mer och inte bara vara i sin egen stämman. De fick också börja ta eget ansvar och våga lita på sin egen förmåga. Då föll modet lite grann hos körsångarna men jag upplevde att de litade på mig och min tanke med övningen.

De var någonstans ändå fyllda av tillförsikt och de litade på mig. Jag peppade och berömde och tog tålmodigt om ställen i stycket som behövde repeteras och samsjungas. Flera körmedlemmar har skrivit att de har upplevt en hopplöshet emellanåt då det är för svåra partier och de var inte vana att sjunga andra sopran till exempel. Det har varit jobbigt att specialöva vissa partier mitt i ett stycke men det kändes ändå meningsfullt eftersom det bidrog till ökad säkerhet och en djupare känsla för musiken. Några har varit ganska negativa i sitt förhållningssätt och har också uttalat negativa kommentarer vilket jag som körledare har försökt dämpa genom att vara överdrivet positiv och uppmuntrande. De som var negativa blev positivare allteftersom vilket kändes bra för de som var positiva från början.

2.8 Frånvaro

Ett dilemma som körledare har är frånvaro på körövningarna. Det innebar att vi var tvungna att repetera oftare och jag fick öva mig i att inte visa min frustration. Arbetet har inneburit många extratimmar av särskilda stämövningar både före körövningar och hela lördagar.

2.9 Stämövningsfiler

Körmedlemmarna har också haft tillgång till stämövningsfiler på nätet. Min uppfattning var dock att det är endast några få som har utnyttjat den möjligheten. Detta kan bero på att de inte har tagit sig den tid som behövs eller att de kan spela piano själv och övar sin stämman på det viset. Alla körmedlemmar som har utnyttjat de speciella stämövningarna har uttryckt sin glädje och tacksamhet över dem. De sa att det stärkte dem och de vågade lita på sin egen förmåga. Det finns alltid någon eller några i varje stämman som ”tar ledningen”. Det vill säga någon som alla andra i stämman förlitar sig på. Men i detta stycke krävdes det att alla tog ett eget ansvar och våga tro att de kan. Theorell belyser detta i sin bok:

”Den som inte sjungit i kör tidigare måste underkasta sig träning och kanske uppleva en del frustration innan han eller hon når fram till en tillfredsställande känsla av sin sång. Det är naturligtvis en generell princip- att vi behöver underkasta oss en del ansträngningar för att nå fram till tillfredsställelse.”¹⁵

¹⁵ Töres Theorell, *Noter om musik och hälsa*. Karolinska Institutet UNIVERSITY PRESS, Stockholm, 2009. 96.

Jag har i dagböckerna sett att alla har vuxit i sitt självförtroende under arbetets gång. Det har varit toppar och dalar men slutresultatet har varit på topp. Eftersom verket krävde stort fokus och koncentration har ibland irritation uppstått när folk har varit ofokuserade och ”flamsiga”. Men ju närmre konsertdagen vi kom ju mer intensiva körövningar blev det och känslan av viljan att göra så gott de kan och ”vi ska klara av det här tillsammans” blev allt starkare.

2.10 Konserten

Lördagen den 14 november 2015 var det dags för konsert. Jag gjorde en lång och noggrann uppvärmning med stort fokus på kroppen, andningen och en hälsosam sångteknik. Allt för att körmedlemmarna skulle landa i sig själva, vara närvarande och avspända. Vi gjorde ett bra genrep med stort fokus. Konserten var en hyllning till Byarums kyrkokör som fyllde 90 år 2015. Kyrkoherde, arbetskamrater och förtroendevalda hade alla vetat om att kören hade arbetat med detta projekt som en del av detta arbete i min utbildning. Det var annonsering i alla lokala tidningar. Jag blev också uppringd av Sveriges radio Jönköping på tips från en körmedlem, där jag i direktsändning fick berätta om körens 90-årsjubileum, Bachprojektet och min magisterutbildning. Jag upplevde att körmedlemmarna var väldigt koncentrerade och förväntansfulla, men där fanns också en viss känsla av nervositet och oro.

Marknadsföring kring konserter kan medföra en viss stress anser jag. Frågor så som ”Är det tillräckligt med annonser?” kan vara svåra att svara på. Min erfarenhet är att det är väldigt olika. Ibland spelar det inte någon roll hur många annonser det finns i olika tidningar. En del människor har ändå missat arrangemang. Vid andra tillfällen har det räckt med någon liten annons och informationen har ändå nått en stor skara av människor. Körmedlemmarna förväntade sig självklart att det skulle vara rikligt annonserat. Jag fick uppfattningen att många körmedlemmar har gjort vad de kunnat för att sprida information om konserten. Särskilt efter genrepet med musikerna, då de började bli hoppfulla om att vi skulle göra en riktigt bra konsert som vi inte behövde skämmas över.

Det vi kunde förvänta oss av varandra var att alla gjorde sitt arbete på det bästa sätt de kunde. När vi hade lagt ner så oerhört mycket tid, kraft och engagemang på ett projekt så ville vi att kyrkan skulle vara fylld med människor. Samtidigt kunde jag förstå att många människor tyckte att det var för svår musik att ta till sig och njuta av. Kyrkan blev i stort sett fullsatt med människor och det kändes väldigt bra. Körmedlemmarna var nervösa före konserten men fick inspiration när de såg den förväntansfulla församlingen.

Jag vill också tillägga att morgonen den 14 november 2015 var nyheterna fyllda av det fruktansvärda terrordådet i Paris då 130 människor dödades och över 350 människor skadades. Detta medförde en ytterligare dimension på vår konsert och jag tyckte det var väldigt svårt att mobilisera kraft att hitta glädjen. Men jag fokuserade på att tänka på allt det som är gott och jag sa till kören att nu är det viktigare än någonsin att förmedla kärlek och godhet till varandra och att bara tänka goda tankar. Det visade sig vara ett bra beslut att ta upp detta med kören eftersom jag kände att jag fick väldigt mycket värme, inspiration och välvilja från alla körmedlemmar. Jag tror att alla upplevde samma sak åtminstone kändes det så.

Resultatet blev som visas i videon, en succé! Inte bara att genomförandet av motetten blev så bra utan också att övriga lite enklare musikstycken i samma konsert framfördes med mycket högre kvalitet än tidigare.

3. Diskussion

Innan projektet påbörjades behövde jag ställa mig frågor kring vad jag skulle orka med och vad det skulle innebära att genomföra. Jag var tvungen att bestämma mig för om det var värt all kraft och energi som det går åt att använda i en sådan process. Sedan behövde jag ta ställning till om jag tyckte det var acceptabelt att kanske inte riktigt alla i kören ville lägga den tid och koncentration som det krävdes för att lära sig verket. Ett par körsångare valde att inte vara med i projektet för de tyckte det var för svårt och det bestämde de sig för ganska tidigt i processen. Jag tror inte att jag hade kunnat övertala dem. Dock är det viktigt att poängtera att dessa körmedlemmar kom och lyssnade på konserten och jag upplevde inte att någon kände sig utanför. Jag fick uppfattningen av att de kände sig stolta över sin kör.

Jag kunde ha lagt upp en del körrepetitioner på ett annorlunda sätt eftersom jag i dagböckerna såg att det ibland upplevdes som tråkigt att vänta och frustration över att inte få öva sin stämma tillräckligt mycket. Jag borde haft större variation vad gäller stämövningen då jag tenderade till att fastna hos enskilda stämmor lite för mycket. Detta innebar en väntan för övriga stämmor. Jag bad dem ändå följa med i sina respektive stämmor och nynna med så mycket som möjligt. Det blev bättre efter lördagsövningarna då varje stämma fick en hel timme var och full koncentration på endast den stämman.

Jag har sett i dagböcker och min egen processdagbok att samspelet är väldigt tydligt. De gånger som jag har känt mig modfälld efter en övning har också körsångarna haft svackor i sitt självförtroende. När jag har haft mycket energi själv att förmedla, så har sångarna uttryckt att det har varit en bra repetition. Detta visar på att det är oerhört viktigt att alltid behålla en professionell attityd och visa att körledaren tror på sina körmedlemmars förmåga. Körledaren får ibland stålsätta sig mot negativa kommentarer samt stämningar och arbeta på det sätt som körledaren har planerat. Detta visar också på hur oerhört viktigt det är med samarbetet, givandet och tagandet.

Det gäller att presentera ett verk för kören som är en lagom utmaning. Efter att ha vägt in alla aspekter såsom dagboksanteckningar från körmedlemmar, kommentarer jag hörde under arbetets gång såväl som efter konserten, församlingens reaktioner och så vidare, så anser jag att motetten var en lagom utmaning för kören. Där kommer min roll som professionell körledare in. Jag måste kunna avväga svårighetsgraden på ett musikstycke och också tidsberäkna repetitionsarbetet. För vad hade resultatet blivit om kören aldrig hade lärt sig

stycket eller kommit att tycka om musiken? Då hade självförtroendet i kören sjunkit betydligt och det skulle vara väldigt svårt att reparera.

Körledarens egna förberedelser är givetvis väldigt viktiga då körledaren måste känna sig trygg och säker i sin roll och i musiken. Körledaren måste också själv brinna för körstycket personen vill studera in och ha en obändig tro på att körledaren ska få kören med sig på resan. Har körledaren ingen känsla för musiken eller rent av inte alls tycker om den tror jag det blir väldigt svårt att inspirera andra till att känna lust till att lära sig det. Pedagogiken är också väldigt viktig för att inspirera och locka fram det bästa ur varje sångare. Körledaren ska aldrig tappa tron på sångarna eller visa sin frustration eller besvikelse när progressionen inte går framåt lika fort som körledaren ibland skulle önska.

Körmedlemmarna har i sina dagböcker uttryckt en stor tacksamhet för att de har fått vara med om detta projekt. De flesta har skrivit att de känner att de har utvecklats väldigt mycket som sångare och tillsammans i kören. De flesta har också skrivit att de gärna ser att de får vara med om liknande utmaningar någon gång om året, dock behöver det inte vara lika långt stycke. Kören har blivit mycket bättre vad gäller samklang, gehör och följsamhet. Mycket av detta beror på ökat självförtroende hos den enskilda sångaren. De har också fått öva sig i att ”ta plats” och utveckla sin röst eftersom musiken i motetten har krävt det.

Konserten är inspelad på video och klippet¹⁶ visar fugan i motetten.

När jag träffade kören efter jul och presenterade vårens schema för dem fick jag bland annat reaktionen: ska vi inte sjunga oftare? Denna termin sjunger vi ungefär lika mycket som alla vårterminer. Men sångarna har vant sig vid ett högre tempo nu och tyckte alltså att det var för få sångtillfällen i vår. Flera körmedlemmar har också uttalat att de ser fram emot nästa utmaning jag ger dem.

Det finns en risk för att körmedlemmarna inte har varit helt ärliga i sina dagböcker med tanke på lojaliteten. Man kanske tänker att man inte vill skriva precis vad man tycker för att man är rädd att sära sin körledare.

Projekt som ger kören en riktig utmaning gynnar kören som helhet såväl som den enskilde körsångaren. Min uppfattning är den att alla i kören har vuxit i självförtroende och förmåga.

¹⁶ <https://youtu.be/p7oQzV5KCGk>.

Jag upplever att sammanhållningen i kören har blivit ännu starkare samtidigt som atmosfären känns mer inbjudande för nya körmedlemmar. Om en person är trygg i sig själv är det lättare att öppna upp sig för nya körmedlemmar. Jag upplever att de är mer frimodig i sitt musicerande, det vill säga att de inte är lika rädd att sjunga fel som tidigare. Även att det under resans gång har varit upp- och nedgångar vad gäller upplevelsen av frustration, tappat självförtroende och ökad negativ stress, så har det ändå varit värt all möda. Dagböckerna visade på att slutresultatet gav en stor känsla av tillfredsställelse och en stor musikalisk upplevelse som resulterade i en eufori av lycka.

Jag får ofta höra från körmedlemmar att de kommer till kören trött och sliten och att man går från kören piggt och ”som en ny människa”. De tycker att kören är höjdpunkten på veckan och att det ger mycket energi, både av sången samt den goda gemenskapen med många skratt. Detta är en mycket viktig aspekt att tänka på när jag som körledare kommer till en körövning och kanske har en dålig dag och känner mig ledsen eller nere.

Under arbetets gång har jag förundrats mycket över att körmedlemmarna kommer till körövningarna även att de inte får ett lättillgängligt resultat på en gång utan har lagt ner gedigen energi på att lära sig stycket. Det fanns stunder då jag kunde känna harmoni i musiken, men detta verk krävde stor uthållighet från körmedlemmarna. Det tog lång tid innan gruppen nådde fram till något som kunde upplevas som harmonisk musik. Viljan att skapa något fantastiskt tillsammans var stor och gruppen var beredd att arbeta hårt för att uppnå detta tillsammans och det gjorde att vi kände en större samhörighet. Töres Theorell har skrivit följande:

Kan det vara så att vi rentav är genetiskt programmerade att känna stark samhörighet när vi gör ljud tillsammans? Vad som kan tala för det är ju att människor i alla kulturer har haft inslag av dans och musik i sina religiösa ritualer och dessa har förmodligen haft som övergripande syfte att stärka samhörigheten så att gruppen blir bra på samarbete.¹⁷

Det är ju hit man vill nå! Det vill säga att personen kan sin stämma så väl att hen bara kan koncentrera sig på att göra musik tillsammans och stänga ute allt annat som kan störa. Det är detta som är belöningen för allt slit med att lära sig sin stämma, lyssna på andra stämmor och sjunga rena, vackra toner i samklang med resten av kören.

¹⁷ Töres Theorell, *Noter om musik och hälsa*. Karolinska Institutet UNIVERSITY PRESS, Stockholm, 2009. 90

Att körsångarna känt ökat självförtroende och att jag som körledare sett att deras koncentration ökat, har även Dorota Lindström visat på i sin avhandling "Sjung, sjung för livet".¹⁸ Den större gemenskap som jag upplever att min kör har fått har också Lindström sett i sin forskning. Jag har upplevt att jag i vissa lägen kunde varit mer professionell än jag var som körledare och jag märkte att kören fungerade bättre ju mer professionell jag höll mig vilket också Dorota Lindström visat i sin studie.

4. Slutsatser

Syftet med denna studie var att undersöka vad som kännetecknar upplevelsen på individplan och vad som utmärker erfarenhet sett till relationen individ- grupp vid instuderande av ett körverk som är utmanande sångtekniskt såväl som musikaliskt. Jag ville också undersöka körledarens betydelse för inläringen.

Det utmanande stycket har gett individerna i gruppen ett stärkt självförtroende som gett sig uttryck i ett frimodigare musicerande och en stärkt gruppgemenskap. I och med att individerna har fått ett ökat självförtroende är min uppfattning att gruppen har lättare för att öppna upp för nya medlemmar.

I studien har jag specificerat syftet ytterligare genom att ställa följande frågeställningar: Vad händer på ett emotionellt plan hos den enskilde sångaren under arbetets gång? Vad händer i kören på ett socialt plan? Hur påverkas sångglädjen hos den enskilde sångaren och kollektivt i kören? Hur känner körsångaren inför ett nytt stycke? Vilken betydelse har min inställning som körledare på arbetets progression? Hur viktig är körledaren som inspiratör? Hur vänder man en körsångares skepsis utifrån körledarens perspektiv inför ett stycke?

På ett emotionellt plan har jag under arbetets gång sett att de enskilda sångarna har fått ett ökat självförtroende beträffande sin egen förmåga samt har individerna under arbetets gång fått möta känslor på olika plan. Det har både känts bra och dåligt under arbetets gång och min uppfattning är att medlemmarna i slutändan har fått ett ökat självförtroende.

Kören har under arbetets gång stärkts som grupp både vad gäller prestation och gemenskap. Detta kan tänkas bero på den glädje som blev av att kören klarade av att genomföra konserten på ett framgångsrikt sätt som de i början inte trodde var möjligt. Som tidigare nämnt så var det skiftande mottagning av presentationen av stycket och även att fyra deltagare valde att inte

¹⁸ Gunnel Fagius, Lena Ekman Frisk, *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga. Wessmans förlag, 2011. 66-67.

delta så valde majoriteten att försöka. Som ledare har jag ett stort ansvar i att leda, engagera och inspirera gruppen till att nå målet. Precis som jag diskuterat i diskussionsavsnittet så kan min positiva energi ha påverkat gruppen till att fortsätta kämpa med stycket. Med andra ord så har ledarrollen en stor betydelse för hur arbetet fortgår. Eftersom jag arbetat ihärdigt med att få gruppen att klara detta så tror jag att jag som körledare kan vända skepsis inför ett stycke genom att använda mig av de ledaregenskaper jag nämnde i stycket ovan.

I mitt fortsatta arbete kommer jag att ge kören utmaningar i större eller mindre projekt framöver då jag sett vad mycket det gett min kör under detta projekt. Utifrån alla dessa aspekter så är det av vikt att körmedlemmarna tror på sig själva, att de försöker göra sitt bästa och att körledaren leder och stöttar medlemmarna till att nå dit. På så vis går man från Skepsis till succé.

4. Referenser

Bach, Johan Sebastian. *Motetten Jesu meine Freude*, Wolfenbüttel. Tyskland: Karl, Heinrich Möseler Verlag, 1949, 1968.

Nationalencyklopedin. Höganäs: Bokförlaget Bra böcker, 1991.

Theorell, Töres. *Noter om musik och hälsa*. Stockholm: Karolinska Institutet University Press, 2009.

Fagius, Gunnel., Ekman Frisk, Lena. *Körsång påverkar, Forskare berättar*. Riga: Wessmans förlag, 2011.

Haugland Balsnes, Anne. *Å laere i kor: Belcanto som praksisfellesskap*. Norges musikhøgskola, Oslo, 2009.

”Bach motett del 6,” Youtube, publicerades den 4 maj 2016, <https://youtu.be/p7oQzV5KCGk>.